

Honourable J.V. Bainimarama, CF(Mil), OSt.J, MSD, jssc, psc

Prime Minister of Fiji and Minister for iTaukei Affairs and Sugar Industry

**VOSA NI SOLI NI ILAVO NI TUBU NI BONISI NI LISI VEI IRA NA
ITAUKEI NI QELE**

TWI Office
Drasa, LAUTOKA

Thurs. 16 April, 2015
1200 Hours

Na iLiuliu ni Kabani ni Fiji Pine Limited,
Ni tiko na Mata mai na Vanua kei na nodra Mata na iTaukei ni
Qele e teivaki kina na Paini,
Ni tiko na vakailesilesi ni Fiji Pine,
Ni tiko na Turaga kei na Marama.

Ni sa bula vinaka.

Taumada au vakavinavinaka vakalevu ena veiqaravi
vakavanua au mai lagiti saka tiko kina e na mataka ni
kua. Sa noqu masu mo dou Kalougata ka bula balavu o
kemudou saka na Turaga kei na nomuni Matavuvale.

Nikua e dua na siga marautakai vei au meu mai vulagi dokai ena kena wasei na nomuni tubu mai na kabani levu ni Fiji Pine.

Ni mai cava na yabaki vakailavo ni 2014 a rawata na kabani na tubu levu e **\$21.27 na milioni na dola**. Oya ni oti vinaka e 4 na yabaki (2010) na kena a lusi na kabani ena **\$5 na milioni na dola**.

Na cavuisausau ni kabani oqo ena **\$26 na milioni na dola** sa dodonu me marautaka na kabani, marautaka na bisinisi ni paini, ka marautaki vei keda kece na lewenivanua e Viti.

Levu na veisau vinaka sa mai caka ena kabani ni paini baleta ni sa vovoleka sara ni karusa. A sa vavaku tu nona dinau, qai mai dredre yani na kena saumi, qai sega ni rawa ni teivaki na paini sa musu oti. Era sa qai kudru ga vakalevu na iTaukei ni qele.

la, ni kua sa mai tu qaqa tale yani na kabani e yavana ruarua. Sa qai uasivi cake nona veiqaravi. Ka sa ivakaraitaki vinaka vei ira na vo ni kabani ni Matanitu ena noda vanua.

Sa i vakaraitaki vinaka ni yalo dei tiko ena Matanitu ena veiveisau e vakayacora me vinaka tale kina na bisinisi ni paini. Ni vinaka na veiliutaki ena vinaka na qaravi ni kabani ni paini. E na lai vinaka talega kina na veimaliwai kei ira na iTaukei ni qele.

Ni kua sa qai marautaki sara vakalevu ni oni sa na liga batabata na itaukei ni qelel kei na nomuni vuvale. Baleta ni o'ni sa na mai wasea na nomuni ivotavota ni tubu oqo.

E dai au na solia tiko yani kina vei kemuni na nomuni bonisi ni tubu ni lisi na itaukei ni qele e \$1 na milioni na dola. Na mataqali bonisi vata ga keitou a tekivu solia ena 2013.

Ia na veika e mai rawati ena vuku ni veisau ni veiqaravi sa qai uasivi sara ni sa 7 na matani vika nai lavo esa ma wasei.

Qoka sa ikuri ga ni \$2.85 na milioni na dola sa saumi vei kemuni na itaukei ni qele baleta na stumpage se isau ni kau paini e se bera ni musu.

Au kila o duavata kei au ena noda vakavinavinakataka na veiliutaki nei Mr Faiz Khan na iliuliu ni kabani ni Fiji Pine kei na nona timi ena uasivi ni nodratou veiqaravi.

E 2 na veiveisau vinaka e vakayacora na Fiji Pine ka dodonu me idusidusi ki na veikabani kece ni Matanitu.

- E sauma kece nona dinau mai na Fijian Holdings e **\$6.7 na milioni** ena loma ni 17 na vula.
- Sa sauma vakadua ena vula o Me ni yabaki 2013 nona dinau mai Urope e **\$2.3 na milioni na dola.**

Na dinau oya a caka ena 30 na yabaki sa oti ena 1985.

Oqo e dua na cavuisausau vakairogorogo me caka e dua na kabani ni Matanitu e Viti. Sa dodonu mera vuli mai kina na veikabani ni Matanitu e Viti ni kua.

Sa ikuri ni totoka ni nona saumi dinau na kabani oya na nona sa vakatotolotaka na kena teivaki tale na paini ena veiloga ni paini sa musu oti. E sega ni dinautaki mai na ilavo e vakayagataki ena tei paini. Na ilavo ga ni kena cicivaki na kabani.

E tukuni vei au ni ivaro vou ka \$16 na milioni na kena isau me lai voli mai Sweden e sega ni dinautaki mai na kena isau.

Au gadreva meu vakavinavinaka vakalevu vei kemuni na itaukei ni qele. Sa tiko talega e dua na noqu ivakasala raraba veikemuni.

Ni qarauna vinaka na mataqali veitalanoa vakapolitiki o ni vakarogoca. Au kauwai vakalevu ena nodra baci kauta cake tiko mai eso na veitalanoa lasutaki na dau ni politiki mera mai vakacacana noda sasaga ni toso ki liu. Vakabibi oqo ena ulutaga baleti keda na iTaukei.

Na ka ga eda baci rogoca tiko mai vei ratou na ito ni veisaqa na itukutuku lasu ni keitou via vakamalumalutaka na ka e baleti keda na iTaukei. Oqori na itukutuku lasu kece, ni kua ni vakaotia kina nomuni gauna. Na ka dina sa i koya ni sa qai qaqaco vinaka ga na ka e baleti keda na iTaukei. Ena vaka tiko oqo ena veivula kei na veiyabaki sa tu ki liu.

Na kena ivakadinadina ni sa raica sa tu ni kua ka sega ni dau vakaqo e liu. Oni sa vakila na yaga ni nomuni qele. E sega ni kautani vakadua kina na nomuni qele se na nomuni ivakarau vakavanua.

Na vuli soli wale, na wainigunu savasava, na tiko bulabula, na veivakalivalivataki, kei na sala ni veitaratara

vovou. Vaka kina na veiveisau vovou me rawa ni levu cake kina na ilavo o ni taura na iTaukei ni qele me vaka nikua.

Sa vakavinakataka tikoga na Matanitu ni *FijiFirst* na ivakatagedegede ni nomuni bula na lewenivanua kece e Viti.

Keitou sega ni dau yalayala lasu me vakataki ratou na ito ni veisaqa. Keitou yalataka ka keitou vakayacora. Keitou vinakata me dua na veimataka vou meda vakarautaka vei ira noda vuvale kei na noda kawa.

Kemuni na Turaga kei na Marama, ni kua sa siga ni marau ni Cavuisausau levu sa mai cakava na kabani ni paini e Viti. Sa tubu kina na ilavo ni noda Matanitu, sa tubu kina na ilavo ni kabani, sa levu talega kina nomuni ilavo na iTaukei ni qele.

Me vakalougataki kemuni na noda Kalou ka me vakalougatataki Viti talega.

E na vuku saka e na nodra tiko na dau vola itukutuku, au sa na kerea sara meu sa dewa e na Vosa Vaka Peritania.

Vinaka
